

Nuo chemijos mokslo iki meno: žvilgsnis į katalogą „Andriaus Sniadeckio portretai“

Andriaus Sniadeckio portretai = Portraits of Jędrzej Śniadecki / sudarė Neringa Markauskaitė, Birutė Railienė; [vertė į anglų kalbą Justina Reštikaitė]; [recenzavo Rūta Janonienė, Reda Griškaitė]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2020, 175 p. ISBN 978-9986-498-83-4

Tuomet, kai visą pasaulį baugino sukauščiusi pandemija, mokslo istorijos padangėje sužibo naujas šviesulys – knyga „Andriaus Sniadeckio portretai“. Ji išskirtinė ir unikali keliais atžvilgiais, pirmiausia – požiūriu į Andriaus Sniadeckio asmenybę ir jo laikotarpį. Leidinio sumanytojos ir rengėjos: gerai žinoma mokslo istorijoje dr. Birutė Railienė ir menotyrininkė dr. Neringa Markauskaitė. Jos suvienijo skirtingus požiūrius ir taip gimė mokslo ir meno sintezė – į žinomą XIX a. mokslininką chemiką, mediką A. Sniadeckį pažvelgė kitu kampu – per jo atminimui ir įamžinimui skirtus meno kūrinius – portretus, litografijas, biustus, medalius.

Darbo objektu Andrius Sniadeckis pasirinktas neatsitiktinai. Gerai žinomas B. Railienės įdirbis pristatant, atskleidžiant, populiarinant A. Sniadeckį: per pastaruosius dvidešimt metų ji parašė monografiją apie šią asmenybę¹, parengė šio mokslininko žymiausio darbo „Początki chemii“ („Chemijos pradmenys“, 1800 m.) vertimą lietuvių kalba², supažindino pasaulio mokslo

bendruomenę, prisidėjusi rengiant darbą „Teorya jestestw organicznych“ („Organinių būtybių teorija“) anglų kalba³, skirtą A. Sniadeckio 250-osioms gimimo metinėms. Dr. B. Railienė neatsiejama nuo žymaus mokslininko A. Sniadeckio atminimo įamžinimo, jo vardo bei darbų garsinimo, tyrinėjimo; organizuoja jo atminimui skirtus renginius: VU Chemijos fakultete buvo atidaryta A. Sniadeckio vardo auditorija (2008), pažymint VU Chemijos fakulteto 215-ąsias metines buvo pristatyta A. Sniadeckio kūryba (2012), nuo 2012 m. rengiami kasmetiniai Andriaus Sniadeckio skaitymai (*Lectiones Andreae Sniadecki*). Dr. B. Railienė taip pat yra ne vieno A. Sniadeckiui skirto straipsnio autorė ar bendraautorė, nuolat primena jo nuopelnui mokslui Lietuvos ir tarptautinėse konferencijose⁴.

3 Śniadecki, J. *Theory of organic beings*, [compiled by B. Railienė, R. Baranauskas]; [translated from polish by K. Mazurek]. Vilnius: [Petro ofsetas], 2018, 596 p.

4 Railienė, B. Andrius Sniadeckis senajame Vilniaus universitete. *XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas: Vilnius, 2000 m. birželio 21–26 d.: tezių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos mokslininkų sąjunga, 2000, p. 63; Railienė, B. Andriaus Sniadeckio mokslinės veiklos epizodas – elemento vesčio ieškojimas. *Humanistica*, 2000, Nr. 2 (8), p. 41–44; Railienė, B. Andriaus Sniadeckio indėlis į Lietuvos chemijos mokslą. *Mokslotyra*, 2000, Nr. 1 (5), p. 9–15; Railienė, B. Andrius Sniadeckis ir senoji

1 Railienė, B. *Andrius Sniadeckis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, 269 p.

2 Sniadeckis, A. *Chemijos pradmenys*, [spaudai parengė, įžanginį straipsnį anglų kalba parašė B. Railienė; iš lenkų kalbos vertė E. Ivaškevič ir M. Šalkauskas]. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, 322 p.

Iš kairės: dr. Birutė Railienė, Kazimieras Karpičius, Rimvydas Baranauskas, dr. Neringa Markauskaitė ir dr. Rūta Janonienė Vilniaus paveikslų galerijoje prie Aleksandro Juozapo Slendzinskio 1843 metais nutapyto Andriaus Snaideckio portreto. (Nuotr. Vikos Petrikaitės)

Dr. Neringa Markauskaitė – LMA Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotoja, menotyrininkė, taip pat turinti nemažą įdirbį. Dar 2018 m. minint 250-ąsias A. Snaideckio gimimo metines, VU Gyvybės mokslų centre buvo pristatyta A. Snaideckio portretų paroda, kurią ir parengė

N. Markauskaitė. Jai talkino kolegė Audronė Stasiukaitė.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka taip pat pasižymi indėliu į A. Snaideckio atminimo įamžinimą – organizuoja A. Snaideckio skaitymus, paskelbė publikaciją apie LMAVB Rankraščių skyriuje saugomą rankraštinių lotynų kalba parašytą chemijos istorijos A. Snaideckio darbą (F9-1495)⁵, seniai išleisti ir tapę bibliografinėmis retenybėmis A. Snaideckio darbai, taip pat ir rankraščiai: laiškai, paskaitų užrašai, kiti dokumentai suskaitmeninti yra prieinami bibliotekos archyve⁶, plačiau domimasi visa gimine⁷, dabar – pasirodė šis išpudingas leidinys.

chemikų mokykla Vilniuje. *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje*, 2001, t. 5, p. 40–45; Snaidecki, J. Iš medicinos. Juromanija, [pratarinę parašė B. Railienė]. *Naujoji Romuva*, 2009, Nr. 2, p. 9–16; Railienė, B. „Lectiones Vilenses Andreae Snaidecki“: practice of heritage dissemination. *Perspectives on Chemical Biography in the 21st Century*, edited by I. Malacukas, P. J. T. Morris. New Castle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publisher, 2019, p. 164–171; Railienė, B. Creations fundamentals of organic chemistry in Europe: contribution of Vilnius University. *12th International Conference on the History of Chemistry, Maastricht 2019: book of abstracts*, edited by E. Homburg, Ch. Meinel and I. Suay-Matallana. Maastricht: Maastricht university, 2019, p. 34; Railienė, B. A Chemistry of life and science: professor Jędrzej Śniadecki at Vilnius University. *60-lecie Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego (1959–2019)*. Bydgoszcz: Wydawnictwa Uczelniane Uniwersitetu Technologiczno-Przyrodniczego, 2019, p. 218–228.

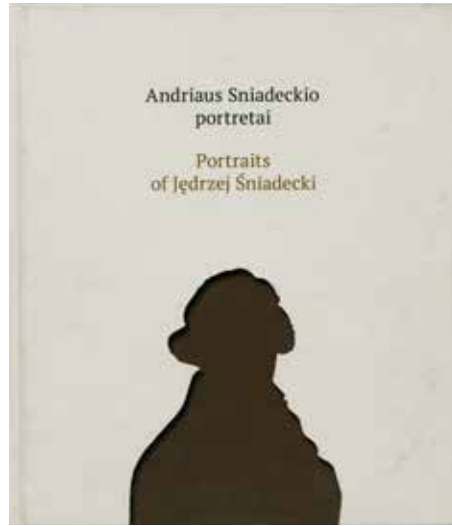
5 Brukštus, A.; Railienė, B. Andrius Snaideckis apie chemijos istoriją – paprastai: „Nostris temporibus uti rerum ita et verborum simplicitas placet“. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, 2009/10, 2013, p. 97–103.

6 Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (LMAVB) skaitmeninis archyvas. Prieiga per internetą: <https://elibrary.mab.lt/>

7 Pajėdaitė, I. Antanina Sulistrovskytė-Snaideckienė ir jos atvaizdai. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, 2020, T. 9, p. 35–49.

Plačiau visuomenei A. Sniadeckio vardas gali būti mažai girdėtas, tad trumpai priminsime. Ilgametis Vilniaus universiteto profesorius, chemikas, biologas ir medikas, A. Sniadeckis (1768–1838) – išskirtinė asmenybė. Nors vaikystėje anksti neteko tėvų, gyveno politiškai nedėkingu ir itin sunkiu Abiejų Tautų Respublikos laikotarpiu, vis tik A. Sniadeckis sugebėjo pasinaudoti apšvietos epochos iškelta mokslo svarba. Šis laikotarpis pasižymėjo naujų metodų atsiradimu, naujų mokslo krypčių ir šakų formavimusi. A. Sniadeckiui teko garbė pačiam stovėti besivystančio chemijos mokslo priašakyje, tapti ne tik pasyviu stebėtoju, bet ir aktyviu dalyviu. Jau nuo ankstyvos vaikystės pasireiškė ypatingi A. Sniadeckio gabumai mokslui, o dėkingai susiklosčius aplinkybėms, turėjo galimybę studijuoti ir tobulinti savo žinias įvairių šalių aukštojo mokslo institucijose. Nors norėjo gilintis į fizikos bei matematikos mokslus, galiausiai pasirinko ir 1791 m. baigė Krokuvos universitete mediciną. Paskui susipažino su medicinos naujienomis Vienoje, tobulino medicinos žinias Pavijos universitete Italijoje, kuris tuo metu buvo gerai žinomas kaip chemijos mokslo centras. Čia A. Sniadeckis lankė nemažai chemijos paskaitų, susipažino su geriausiais to meto dėstytojais, domėjosi mokslo naujovėmis. Vėliau gilinosi į chemijos subtilybes Edinburgo universitete Škotijoje. Tuo metu ir Abiejų Tautų Respublikoje augo susidomėjimas chemijos mokslu, tačiau dėl sudėtingų politinių aplinkybių vienintelė aukštojo mokslo įstaiga Lietuvoje Vilniaus universitetas buvo reorganizuota, dauguma užsieniečių profesorių pasitraukė.

A. Sniadeckis pasinaudojo galimybe ir 1797 m. atvyko į Vilnių, kuris tapo ne-

Leidiny s „Andriaus Sniadeckio portretai“.
Viršelį sukūrė Miglė Datkūnaitė

atsiejamas nuo jo tolimesnių mokslinių interesų. Čia A. Sniadeckis tapo populiariu dėstytoju, jo paskaitos sutraukdavo minias klausytojų. Viena iš priežasčių – paskaitas skaitė ne lotyniškai, kaip kiti, o lenkų (t. y. vietos) kalba be to, buvo geras oratorius, dėstė įdomiai ir suprantamai. Visus savo mokslinius darbus parašė gyvendamas Vilniuje arba netoli jo. Vienas pirmųjų A. Sniadeckio rašto darbų – „Chemijos pradmenys“ („Początki chemii“, 1800) buvo skirtas būtent studentams. Šio vadovėlis išsiskirtinumas – tai buvo pirmasis chemijos vadovėlis lenkų kalba. Jame buvo pateikta nemažai chemijos terminų, taip pat buvo įtrauktos naujausios chemijos žinios. Vadovėlis buvo populiarus ir sulaukė pakartotinių leidimų. Kadangi A. Sniadeckis buvo baigęs medicinos studijas, jo išsilavinimas ir žinios chemijos, medicinos, farmakologijos srityse leido kitu kampu pažvelgti į gyvąją gamtą. Iš čia kilo dar vienas

svarbus mokslo istorijai A. Sniadeckio sumanymas – „Organinių būtybių teorija“ („Teorya jestestw organicznych“, 1804). Tai vienas pirmųjų teorinių biochemijos darbų pasaulyje. Šis knyga pelnė autoriui pasaulinę šlovę ir gamtos filosofo vardą, be to, A. Sniadeckis laikomas fiziologijos pradininku⁸. 1804 m. Varšuvoje išėjo leidinio pirmasis tomas, o 1811 m. Vilniuje – antrasis, trečiasis išėjo 1838 m. jau po autoriaus mirties. Dar autoriui gyvam esant knyga buvo išversta į vokiečių ir prancūzų kalbas.

Dar viena A. Sniadeckio veiklos sritis – vaikų auklėjimas. Būdamas medicinos teoretikas ir praktikas, pats augindamas tris vaikus, atkreipė dėmesį į fizinį jaunosios kartos auklėjimą. Knyga „Pastabos apie fizinį vaikų lavinimą“ („Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci“) parašyta 1805-aisiais, perrašyta 1822 metais sulaukė susidomėjimo ne tik savo laiku, bet ir dabar⁹. Leidimas pakartotas devynis kartus. Profesorius ragino atsisakyti pernelyg ankstyvo vaikų ugdymo, anot jo, lavinimas turėtų atitikti vaiko amžių, daugiau dėmesio vertėtų skirti fizinei sveikatai, grūdinimui, darbo ir poilsio režimui, propagavo higieną. Pirmą kartą medicinos istorijoje buvo paskelbta apie saulės spindulių poviekių rachito profilaktikai. Kaip teigia tyrėjai, jau nuo pirmųjų darbo Vilniaus universitete metų, A. Sniadeckis buvo pripažintas puikiu mokslininku ir dėstytoju reformatoriumi. Jo darbo

vaisius – chemija tapo viena populiariausių disciplinų universitete. Net miestiečiai užsikrėtė „chemomanija“¹⁰. Deja, bet A. Sniadeckio įkurtai chemijos mokyklai suklestėti ir toliau tvirtėti sutrukdė istorinės sąlygos.

A. Sniadeckis taip pat buvo gana žinomas visuomeninkas: dalyvavo Šubravcų draugijos veikloje, su kitais kolegomis buvo vienas iš žurnalo „Dziennik Wileński“ (1805–1806) iniciatorių ir steigėjų. Taip pat aktyviai dalyvavo kuriant Vilniaus medicinos draugiją 1806 m., buvo pirmuoju jos pirmininku. Ši draugija leido žurnalą „Dziennik medycyny, chirurgii i farmacji“ (1822–1830). XIX a. 3 deš. VU supurtė Filomatų-Filaretų bylos, nukentėjo nemažai studentų ir dėstytojų, įvyko didžiulė universiteto pertvarka. Galiausiai, po nesėkmingo 1830–31 m. sukilimo, Vilniaus universitetas 1832 m. buvo uždarytas. Toli mesnė A. Sniadeckio labiau veikla susijusi su medicina nei su chemija.

Sniadeckis buvo žinomas ir aktyvus tiek VU bendruomenės, tiek miestelėnų tarpe. Nors gyveno sudėtingu laikotarpiu, tačiau tai, kad apie jį daug faktų išlikę, nemažas ir jo giminių nuopelnas – mat A. Sniadeckio vyriausioji dukra Sofija susituokė su istoriku, VU absolventu, Mykolu Balinskiu (1794–1864). Būtent jis pasirūpino, kad abu broliai profesoriai nebūtų užmiršti: parengė Jono¹¹ ir Andriaus¹² Sniadeckių raštus. Balinskių dva-

8 Railienė, B. *Andrius Sniadeckis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 77.

9 Apie A. Sniadeckio vaikų auklėjimo teoriją dr. Aistis Žalnora dažnai skaito pranešimus konferencijose, o 2016 m. išvertė šį darbą į lietuvių kalbą (neišspausdintas). Knyga taip pat išversta į baltarusių kalbą 2018 m. Išvertė Tatjana Tavidovič.

10 Prieiga per internetą: <https://andrewsniadecki.org/biografija/>; Klimka, L. Pasitinkant 250-ąją profesoriaus A. Sniadeckio sukaktį. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/227075/1-klimka-pasitinkant-250-aja-profesorius-a-sniadeckio-gimimo-sukakti-komentaras>

11 *Dziela Jana Śniadeckiego*, wydanie nowe M. Balińskiego. 7 t. W Warszawie: nakładem Augusta Emmanuela Glücksberga, 1837–1839.

12 *Dziela Jędrzeja Śniadeckiego*, wydanie M. Balińskiego-

ras Jašiūnuose tapo prieglobsčiu tiek abiems broliams Sniadeckiams, tiek jų darbams, atminimo įamžinimui ir puoselėjimui¹³.

Taigi A. Sniadeckis nusipelno dar ir dar kartą būti prisimintas. Kaip teigia viena iš leidinio sudarytojų dr. B. Railienė, mintis parengti A. Sniadeckio portretų katalogą kilo 2018 m. per „Lectiones Andreae Sniadecki“: tuomet minint A. Sniadeckio 250-ąsias metines VU Gyvybės mokslų centre buvo pristatyta A. Sniadeckio portretų paroda, kurią ir parengė LMA Vrublevskių bibliotekos darbuotojos N. Markauskaitė bei Audronė Stasiukaitytė. Katalogo leidyba buvo realizuota gavus Lietuvos kultūros tarybos ir kitų rėmėjų paramą.

Verta pažymėti, kad panašaus pobūdžio asmenybių atminimo įamžinimo nėra daug. Paprastai analizuojama mokslininko veikla, perspausdinami veikalai, parengiami darbų raštai, bibliografija, ar suskaitmeninami rašytiniai bei spausdintas mokslininko palikimas. Kažkiek panašiu principu parengti kai kurie leidiniai, pvz., Vilniaus universitetas Lietuvos dailėje 1579–1979¹⁴; Lietuvos valstybės kūrėjai¹⁵, Portretas XVI–XVIII a. Lietuvoje¹⁶. Tačiau

pirmasis skirtas mokslo institucijai ir jame yra 10 senųjų mokslininkų portretų faksimilių, kitų portretų – tik aprašai; antrasis žymiai platesnis – jame įvairūs skirtingo laikotarpio ir veiklos srities veikėjų portretai. „Portretas XVI–XVIII a. Lietuvoje“ – apima portreto kaip dailės kūrinio tipo raidą tam tikru laikotarpiu. Panašiausias būtų Mykolui Kleopui Oginskiui skirtas leidinys „Ten, kur kviečia tėvynės meilė ir pareiga“¹⁷. Tačiau tai parodos katalogas, kuriame tėra keletas M. K. Oginskio ikonografijos vaizdų, pateikiamos įvairių parodoje eksponuotų dokumentų, daiktų, ne tik portretų faksimilės. Rengiant A. Sniadeckiui skirtą leidinį buvo remtasi būtent šio leidinio rengimo ypatumais, pasinaudota patirtimi. Labai panaši asmenybė – mokslininkas, VU rektorius ir dėstytojas, Vilniaus vyskupas, žymus XVIII–XIX a. pradžios mokslo, visuomenės bei religijos veikėjas Jeronimas Stroinovskis (1752–1815), kurio portretų irgi yra nemažai išlikę¹⁸, tačiau atskiro jam skirto leidinio kol nėra.

Knygos „Andriaus Sniadeckio portretai“ pratarmėje nurodomi pagrindiniai leidinio parengimo principai. Leidinys sudarytas iš dviejų dalių – mokslinių straipsnių ir portretų katalogo. Publikuojami du moksliniai straipsniai lietuvių ir anglų kalbomis: B. Railienės apie Sniadeckio biografiją ir asmenybę „Profesorius Andrius

go. 6 t. W Warszawie: nakładem Augusta Emmanuela Glücksberga, 1840.

13 *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sud. A. Arlauskienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, 279 p.

14 *Vilniaus universitetas Lietuvos dailėje, 1579–1979: jubiliejinis dailės parodos katalogas*, [katalogą sud. V. Gasiūnas, E. Potalujus ir J. Urbonas]. Vilnius: Lietuvos TSR dailės muziejus, 1979, 86 p., [12] iliustr. lap.

15 *Lietuvos valstybės kūrėjai = Founders of the Lithuanian state: XVI–XX a. pirmosios pusės portretai: tarptautinė dailės paroda, Vilniaus paveikslų galerija, 2003 liepos 6–spalio 15: katalogas*, sud. L. Bialopetravičienė. T. 1. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2006, 390 p.

16 *Matušakaitė, M. Portretas XVI–XVIII a. Lietuvoje*. Vilnius: Mokslas, 1984, 165 p.

17 *Ten, kur kviečia tėvynės meilė ir pareiga = Mykolo Kleopo Oginskio 250-osios gimimo metinės: parodos katalogas*, [sud. D. Narbutienė ... [et al.]]. Vilnius: Petro ofsetas, 2015, 239 p.

18 *Tarandaitė, D. Jeronimo Stroinovskio portreto mįslės. Meno kūrinys: paviršius, figūra, reikšmė = The art work: surface, figure, meaning*, sud. D. Klajumienė. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009, p. 123–134. (*Acta Academiae artium Vilnensis*. Dailė, 52)

Sniadeckis – XIX a. švietėjas, mokslininkas, gydytojas“ bei N. Markauskaitės „Andriaus Sniadeckio portretų ikonografija“, kuriame aptariami leidinyje išspausdintų ikonografinių vaizdų ypatumai menotyriniu požiūriu.

Toliau eina chronologine tvarka pateikti 45 portretai su aprašais lietuvių bei anglų kalbomis. Apraše nurodoma: portreto autorius, sukūrimo data ir vieta, dydis, atlikimo technika, kokie yra įrašai, kur saugomas, signatūra. Naudojimasi leidiniu ypač palengvina rodyklės: čia rasime vardų, taip pat meno kūrinių ir leidinių savininkų rodykles. Iš jų aiškėja, kad daugiausia meno kūrinių arba jų atvaizdų saugoma kaip tik Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (19 iš publikuojamų 45). Katalogas pradedamas dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus XIX a. pr. tapytu portretu ir baigiamas skulptoriaus Jono Jagėlos 1978 m. sukurtu biustu, saugomu Vilniaus universiteto Mažojoje auloje. Tokios išsamios anotacijos naudingos tiek menotyrininkams, tiek istorikams ar kultūros tyrėjams.

Šiek tiek vizualinės painiavos yra su asmenvardžiais – mat lietuviškame tekste vietinės kilmės ir istorinių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių asmenvardžiai transkribuojami, skliaustuose nurodant jų autentišką formą, o nevietinės kilmės asmenvardžiai gramatinami. Tad kartais atrodo, kad trūksta vienodumo, tuo labiau kad istoriografijoje rasime įvairiausių tos pačios pavardės rašymo variantų. Netgi tas pats Andrius Sniadeckis kitur įvardijamas Andriejumi¹⁹. Tačiau rašybos taisyklės išsamiai aptartos pratarmėje. Iš jų matyti,

19 *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sud. A. Arlauskienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016. 279 p.

kokį didelį darbą turėjo atlikti kalbos redaktoriai dr. Giedrė Miknienė ir dr. Artūras Judžentis.

Leidinio rengėjos nurodė, kad surinkti ir suregistruoti ne visi žinomi A. Sniadeckio atvaizdai, bet siekta atspindėti atminties institucijose ir privačiose kolekcijose saugomus pirmavaizdžius: „norėta atspindėti svarbesnius leidnius ir iliustracijas, kurios tarsi šmėkštelėję romantiškojo laiko atšvaitai atskleidžia portretų pirmavaizdžius ir jų improvizacijas“²⁰. Tokiu būdu į leidinį pateko ir svetur saugomi paveikslai: Nacionaliniame muziejuje Varšuvoje esantis Pranciškaus Smuglevičiaus (Nr. 1), nežinomo dailininko darbas (Nr. 3) bei Karališkoje pilyje muziejuje Varšuvoje esantis Jono Rustemo tapytas portretas (Nr. 2), taip pat Chemijos rūmuose Paryžiuje (*Fondation de la maison de la Chimie*) saugomas nežinomo dailininko pagal Joną Rustemą tapytas portretas (Nr. 34). Įdomią istoriją, susijusią su pastaruoju, ne kartą pabrėžė viena iš leidinio sudarytojų. Pasirodo, Chemijos rūmuose Paryžiuje išlikusį portretą pamatė dr. Brigitte van Tiggelen, Mokslo istorijos instituto (JAV) padalinio vadovė Europoje, ir žinodama dr. B. Railienės susidomėjimu A. Sniadeckiu, informavo ją. Apie šį portretą Lietuvoje iki tol nebuvo žinoma.

Chemijos rūmų Paryžiuje teigimu, portretą prieš Antrąją pasaulinį karą jiems dovanavo Lenkijos chemijos pramonės asociacija. Jei ne laimingas atsitiktinumas, apie šį portretą galbūt nenutuoktume ir dabar. Leidinyje yra ir daugiau „naujienu“:

20 *Andriaus Sniadeckio portretai = Portraits of Jędrzej Śniadecki*, sud. N. Markauskaitė, B. Railienė. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2020, p. 11.

čia pateikiami iki šiol nežinoti, manoma, Vincento Smakausko ir Bonaventūros Klembovskio piešti A. ir J. Sniadeckių portretai (Nr. 12 ir Nr. 13), taip pat Antonio Oleszczyńskiego sukurti brolių portretai (Nr. 26), saugomi privačioje Rūtos ir Rimvydo Baranauskų kolekcijoje. Vertas dėmesio ir Jono Ostrovskio 1900 m. išlietas biustas, saugomas Rokiškio muziejuje (Nr. 10). Sudarytojos pabandė atsekti, kaip regis visai nesusijusio asmens portretas čia atsidūrė ir išsiaiškino, kad greičiausiai grafas Reinoldas Tyzenhauzas, kolekcininkas ir Vilniaus senienų muziejas mecenatas užsakė Sniadeckio, kaip ir kitų VU dėstytojų biustus savo tėvo grafo Konstantino Tyzenhauzo dvarui. Taigi, tyrėjoms teko nemažai paplušėti, kol surado ir iškėlė į dienos šviesą tiek skirtingų vieno asmens ikonografinių vaizdų. Juk tais laikais, kai fotografijos nebuvo, turėti keletą vieno asmens portretų jau būtų pakankama, tad stebina išlikusių A. Sniadeckio ikonografinių vaizdų kiekis, skirtinga jų atlikimo technika. Beje, įdomus faktas – A. Sniadeckio portretą 1843 m. nutapė Aleksandras Juozapas Slendzinskis (Nr. 4), o beveik po šimtmečio 1936 m. ir jo anūkas Liubomiras Slendzinskis (Nr. 36). Pagal pastarojo pieštą portretą vario raižinį padarė Jurgis Hopenas (Nr. 43). Atkreiptinas dėmesys, kad A. Sniadeckis dažnai vaizduojamas kaip universiteto atstovas – su universiteto dėstytojams būdinga atributika: knygomis, universiteto pastatų apsuptyje, su universiteto uniforma.

Ankstesniuose A. Sniadeckiui skirtuose leidiniuose jau buvo publikuota keletas A. Sniadeckio atvaizdų, pvz., knygoje „Andrius Sniadeckis“ yra publikuoti 7 atvaizdai, iš kurių vieno piešinio, pavadinto „Andrius

Sniadeckis ir Napoleonas“ (perspaudas iš lenkiško 1968 m. leidinio) kataloge nėra²¹. Kitame monumentaliame leidinyje – straipsnių rinkinyje „Jašiūnų dvaras“ publikuojami kelis Sniadeckio portretai ir medalis, kurio recenzuojamame leidinyje nėra. Tiesa, aptariamo leidinio kataloge yra aprašyti to paties autoriaus Kazimiero Jelskio sukurti bei J. Ostrovskio išlieti abiejų brolių Andriaus ir Jono Sniadeckių medaliai (Nr. 6; Nr. 7) saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje²², tačiau identišką J. Ostrovskio išlietas A. Sniadeckio medalis, publikuotas straipsnių rinkinyje „Jašiūnų dvaras“ ir saugomas Lietuvos dailės muziejuje²³, kažkodėl neištrauktas. Be to, muziejuje ir kataloge skirtingai nurodoma, kuriame medalyje kuris brolis vaizduojamas: kataloge Nr. 6 nurodomas Jonas Sniadeckis, Nr. 7 nurodomas Andrius Sniadeckis²⁴, tuo tarpu muziejuje – atvirkščiai – identišką Nr. 7 medaliui atvaizdas įvardijamas kaip Jono Sniadeckio²⁵. Pagal išvaizdą ir likusius atvaizdus galima tik patvirtinti, kad leidinio sudarytojos nesuklydo – mat skiriasi brolių plaukų viršugalvio linija, pačių plaukų

21 Railienė, B. *Andrius Sniadeckis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 124.

22 *Andriaus Sniadeckio portretai = Portraits of Jędrzej Śniadecki*, sud. N. Markauskaitė, B. Railienė. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2020, p. 84, 86.

23 *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sud. A. Arlauskienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 42.

24 *Andriaus Sniadeckio portretai = Portraits of Jędrzej Śniadecki*, sud. N. Markauskaitė, B. Railienė. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2020, p. 84, 86.

25 Prieiga per internetą: https://www.limis.lt/paieska/perziura/-/exhibit/preview/20000004372700?s_id=DMw5wRJDqRlIpjCN&s_ind=116818&valuable_type=EKSPONATAS

struktūra. Ir kitur broliams skirti medaliai įvardinti teisingai²⁶. Kataloge yra ne tik A. Sniadeckio, bet ir jo brolio Jono atvaizdų, nes kai kurie darbai buvo kuriami kaip nedalomos raižinių kompozicijos (Nr. 14; Nr. 26) arba tikėtina, medaliai buvo sukurti kaip nedalomas diptikas (Nr. 6; Nr. 7). Taip pat kažkodėl neįtrauktas Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugomas Ernsto Methieau Erin Corr'o raižinys²⁷, analogiškas Nr. 25.

Šis leidinys vertingas ir svarbus kelias aspektais. Visų pirma, jis išskirtinis mokslo

istorijos leidinys savo pobūdžiu, jame šalia mokslo tenka dėmesį dalintis su menu. Moksliniai straipsniai, taip pat išsamūs aprašai padidina leidinio reikšmę ir vertę. Knyga neabejotinai pasitarnaus menotyrininkams, istorikams, kultūros tyrėjams kaip pavyzdys, jog galima kitaip pažvelgti į atminimo įamžinimą. Leidinio vertę neabejotinai didina tai, kad jis išleistas lietuvių ir anglų kalbomis (tiek straipsniai, tiek pats katalogas). Tokiu būdu leidinys tampa prieinamas ne siauram, o žymiai platesniam skaitytojų ratui ne tik Lietuvoje, bet ir gerokai už jos ribų. Galbūt paskui seks panašūs katalogai, skirti kitoms ryškioms mokslo asmenybėms: Ignotui Domeikai, Adomui Mickevičiui, kitiems.

Galima sakyti, kad kaip A. Sniadeckis pakeitė chemijos mokslą, pavertęs jį viena populiariausių disciplinų universitete, taip ir šis jam skirtas leidinys – visiškai naujo tipo atminimo įamžinimas, nepalyginamas su įprasta monografija ar bibliografija, ras savo vietą ne tik knygų lentynose, bet ir skaitytojų širdyse.

EGLĖ PAŠKEVIČIŪTĖ-KUNDROTIENĖ

²⁶ *Virtuali paroda „Vilniaus universitetas dailėje“, d. 1.* Prieiga per internetą: http://old.ldm.lt/Naujausias-parodos/vu_daileje.htm ; *Vilniaus universitetas Lietuvos dailėje, 1579–1979 : jubiliejinis dailės parodos katalogas*, [katalogą sud.: V. Gasiūnas, E. Potalujus ir J. Urbonas]. Vilnius: Lietuvos TSR dailės muziejus, 1979, iliustracija Nr. 4 tarp p. 32 ir p. 33; *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sud. A. Arlauskienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 42.

²⁷ *Album de Wilna*. Jędrzej Sniadecki Znakomity Chemik i Fizyolog. LIMIS. Prieiga per internetą: https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/193927187?s_id=zqYTvF55gNSB5njH&s_in-d=2&valuable_type=EKSPONATAS